

NÄRODLAD POLITIK FÖR VÄSTMANLAND

Centerpartiet Västmanlands länsprogram
2014 - 2018

NÄRODLAD
POLITIK

CENTERPARTIET

INNEHÅLL

Vår framtidsbild av Västmanland	4
Jobb i hela landet	5
Resultat för miljön.....	5
Landsbygdssäkra Västmanland	5
Våra förslag	6
Hållbar välfärd	7
Våra förslag	7
Familjepolitik	7
Våra förslag	8
Fler livskraftiga småföretag som skapar jobb.....	8
Våra förslag	9
Ta bort trösklarna till arbetsmarknaden.....	10
Våra förslag	11
Lika möjligheter.....	11
Våra förslag	11
Kvinnor och män ska ha samma makt att forma samhället och sina egna liv.....	11
Våra förslag	11
Integration och migration.....	12
Våra förslag	12
Ett hållbart Europa byggs underifrån.....	13
Våra förslag	13
Regional utveckling	13
Våra förslag	14
Klimat och energi.....	14
Våra förslag	15
Grönska och djur i livsmiljön	15
Våra förslag	16
Kollektivtrafik.....	16
Våra förslag	16
Tillgängligt kultur- och idrottsliv	17
Kultur	17
Idrott.....	17
Våra förslag.....	18
Ideella sektorn – en förutsättning för ökad välfärd och demokratiutveckling.....	18
Våra förslag:	18
Folkbildningen en förutsättning för det livslånga lärandet.....	18
Våra förslag:	19
Sjukvårdsprogram	19
Västmanlänningens väg genom vården.	19
Våra förslag.....	20
Trygghet och kvalitet i vården	20
Våra förslag.....	21

Folkhälsa.....	22
Våra förslag.....	23
Psykatri	23
Våra förslag.....	24
Habilitering.....	24
Våra förslag.....	24
Rehabilitering.....	24
Våra förslag.....	25
Folktandvård.....	25
Våra förslag.....	26
Personalpolitik	26
Våra förslag.....	26
Förebyggande miljöarbete	26
Våra förslag.....	27

VÅR FRAMTIDSBILD AV VÄSTMANLAND

När Nils Holgersson på sin underbara resa genom Sverige på gåsen Akkas rygg kom till Västmanland förvånades han över ett landskap som var lika randigt som hans mors förkläde. Men vildgässen kunde ge svar – det är åar och åsar, vägar och järnvägar.

Nils förvånades, för aldrig hade han sett så många vägar som alla kom från ett håll. ”Det måste vara mycket varor som ska fraktas genom det här landet norrifrån”, sa Nils. På samma gång tyckte han att det var märkvärdigt, för han trodde att norr om Västmanland skulle det nära på vara slut med Sverige.

Denna tidsbild, formulerad av Selma Lagerlöf för mer än hundra år sedan, säger mycket om den bild av Västmanland som människor utanför vårt län och även till viss del även många västmanlänningar har. Ett genomfartslän där människor och gods fraktas på väg någon annanstans.

Men vi som bor, lever och verkar här vet att i Västmanland finns allt.

Här finns fantastiska boendemiljöer oavsett om du vill bo i staden eller på landsbygden, här finns ett aktivt näringsliv med stora internationella företag och mängder med små företag inom en rad olika branscher, här finns en levande landsbygd med aktiva jord- och skogsbruksföretag. Här finns en växande besöksnäring, ett aktivt föreningsliv och ett spännande kultur- och fritidsutbud. Här finns bra service i kommuner och landsting och en resurs för högre utbildning genom den regionala högskolan.

I Västmanland är det nära till naturen och ändå finns storstaden på pendelavstånd. Vi ingår i en större arbetsmarknadsregion centralt beläget i landet. Därför är pendling inom och utom länet vardag för många länsbor.

Vi Centerpartister tror på Västmanland. Vi tror på länets möjligheter att ytterligare utvecklas som en del av en större region där folkvalda politiker har ansvar för tillväxt och utveckling.

En positiv utveckling av Västmanland förutsätter också att vi tar vara på människors engagemang och vilja och förmåga att ta ansvar inte enbart för sig själva utan också för andra. Det civila samhället är en viktig katalysator för demokrati och delaktighet.

Fungerande transportinfrastruktur genom vägar, järnvägar, luft och sjöfart är avgörande för att länets resurser och potential ska kunna tas tillvara. Likaså är bredbandsinfrastrukturen helt avgörande för att hela länets möjligheter ska komma till nytta.

Vi Centerpartister ser nyttan med de många små och medelstora företagen i Västmanland. Att stärka företagens möjligheter att utvecklas, genom ett bra företagsklimat och andra samhälleliga åtgärder är därför betydelsefullt för framtiden och arbetsmarknaden i länet.

Centerpartiet vill vara med och ta ansvar för en långsiktig hållbar utveckling i Västmanland. Ett aktivt klimat och miljöarbete är grunden för en positiv framtid.

Centerpartiet står för näromlad politik. En politik där besluten fattas nära de människor som berörs. Eller direkt av människor själva. Vi går 2014 till val på två huvudfrågor som rör själva hjärtat i Sveriges framtida utveckling – jobb i hela landet och resultat för miljön.

JOBB I HELA LANDET

Sverige behöver fler människor som arbetar. Detta är själva grunden för självbestämmande, trygghet och välfärd. För att vi ska ha råd med en bra skola, tillgänglig vård och trygg omsorg i varje kommun, i varje län och i hela Sverige behövs ständigt nya, målmedvetna insatser för fler jobb. För att jobben ska skapas måste det löna sig att starta och driva företag på landsbygden, i mindre orter och i våra städer.

Två områden är huvudnycklar till nya jobb:

- Bättre villkor för jobbskaparna. Småföretagen måste få möjlighet att växa och anställa fler. Småföretagen står för 4 av 5 nya jobb. Utan jobbskaparna stannar Sverige.
- Ta bort trösklarna till arbetsmarknaden. Vi behöver göra upp med onödiga utestängande lagar och regler. Det gäller inte minst för att unga ska få jobb.

RESULTAT FÖR MILJÖN

Centerpartiet vill att Sverige ska ha täten i miljö- och klimatarbetet. Sverige ska vara ett föredöme för andra länder. Vi vet att miljö och tillväxt är varandras förutsättning. Vi vet att miljöarbetet måste bedrivas på alla nivåer: globalt, inom EU, i Sverige, i regionerna, i kommunerna. Vi har visat att det går att nå omfattande resultat för en hållbar utveckling. För en grön omställning behövs fler gröna jobb. Forskare, innovatörer, bönder och andra entreprenörer kan tillsammans skapa nya jobb, sänka utsläppen och ge fler tillgång till sund, säker och lokalproducerad mat.

Två helt centrala miljöfrågor är:

- Hundra procent förnybart. Den gröna omställningen av hur vi producerar energi, reser och transporterar gods måste målmedvetet fortsätta.
- Giftfri vardag. Giftiga och hormonstörande kemikalier måste bort. Ingen ska behöva oroa sig för att maten man äter eller badkannan barnet tuggar på är giftiga.

LANDSBYGDSSÄKRA VÄSTMANLAND

För att vi på sikt ska få en positiv och hållbar utveckling i hela länet krävs att alla beslut som fattas såväl nationellt, regionalt som lokalt är landsbygdssäkrade. En konsekvensanalys ska alltid göras. Vi vill att beslutsfattare ska veta vilka konsekvenser olika beslut får för utvecklingen på landsbygden.

För Centerpartiet är en levande landsbygd motorn i den gröna omställningen till ett hållbart Västmanland. Skog, jord och vatten ska tas tillvara och vara en katalysator för produktion av hållbara och klimatsmarta råvaror med hög kvalitet. För att utveckla Västmanlands gröna näringar behövs kompetens och kunskap om våra tillgångar. Därför vill Centerpartiet ta initiativ

till att skapa ett grönt kompetenscentrum vid Ösby naturbruksgymnasium i Sala, genom att erbjuda grund- och fortbildning säkerställs tillvaratagandet av hela landsbygdens resurser.

Centerpartiets och alliansregeringens satsningar på Landsbygdsprogrammet har gett mycket tillbaka till landsbygden, med riktade satsningar kan vi skapa livstro och tillväxt över hela länet och vidare ut i landet. Därför är de satsningar som Centerpartiet drivit igenom i Landsbygdsprogrammets nya programperiod som sträcker sig från 2014 fram till 2020 otroligt viktiga pusselbitar för att hela landet ska leva. Landsbygdsprogrammet förstärks med 2,8 miljarder kronor och Sverige ökar samtidigt sin andel av medfinansieringen samtidigt som EU minskar sin. Det gör vi för att vi tror på hela landet.

Centerpartiet vill att det ska finnas en offentlig servicegaranti i Västmanland. Statlig och offentlig service ska finnas i hela länet och ska vara samordnad efter befolkningens och företagens behov. Genom att erbjuda medborgarna så kallade servicekontor där Arbetsförmedlingen, Försäkringskassan och Skatteverket kan erbjuda gemensam service säkerställs tillgängligheten även på platser där myndigheterna inte hade kunnat finnas var för sig. Även tillgången till kommersiell service är en viktig förutsättning för landsbygdens tillväxt. Att tanka bilen eller köpa mjölk ska inte vara ett tidskrävande projekt. Mellan 2009–2014 satsade därför regeringen 145 miljoner kronor till särskilda insatser inom området tillgänglighet och service. Det är en satsning som i det nya Landsbygdsprogrammet utökas med 700 miljoner kronor och som kommer ge den västmanländska landsbygden nya möjligheter. Tack vare satsningen kan fler lanthandlare finnas kvar och mackdöden begränsas.

Den nya strandskyddslagen som infördes under förra mandatperioden var tänkt att ge fler människor möjlighet till ett strandnära boende och därmed öka attraktiviteten med att bo på landsbygden. Centerpartiet vill att tillämpning av de nya strandskyddsreglerna genomförs genom att utpekande av lämpliga så kallade LIS¹-områden verkställs i länet. Det är viktigt att den satsningen genomförs så att fler människor kan förverkliga sina boendedrömmar på landsbygden.

VÅRA FÖRSLAG

- Alla politiska beslut ska vara landsbygdssäkrade.
- Utveckla Ösby naturbruksgymnasium i Sala till ett ”grönt kompetenscentrum”.
- Att all offentlig upphandling kraftfullt använder LOU²:s möjligheter till svensk och lokal upphandling av livsmedel.
- Alla boende i länet ska ha tillgång till offentlig service inom rimligt avstånd.
- Peka ut LIS-områden i länet för att möjliggöra attraktivt boende på landsbygden.
- Bygga ut mobiltäckning och bredband i hela länet.

---

¹ Landsbygdsutveckling i strandnära lägen (LIS).

² Lagen om offentlig upphandling (LOU).

HÅLLBAR VÄLFÄRD

Centerpartiet strävar efter en välfärd som omfattar och finns tillgänglig för alla och som utgår från den enskilda människans behov. Rätten till självbestämmande och inflytande över den vård och omsorg som ges måste gälla såväl unga, gamla, friska och sjuka.

Centerpartiet vill att välfärd och hälso- och sjukvård ska vara gemensamt finansierad via skattsedeln. För att även fortsättningsvis kunna erbjuda vård och omsorg av hög kvalitet måste vi få ut mer vård och omsorg för varje skattekrona. En vård som inte är finansierad fullt ut drabbar alla västmanlänningar och i synnerhet de som är i största behov av vårdens resurser.

En vård och omsorg som tillgodoser människors skiftande behov bygger på att det finns flera utförare att välja mellan. För att garantera människors rätt att välja krävs valfrihetssystem och etableringsrätt som ger vårdpersonal och entreprenörer möjlighet att starta egen verksamhet. Möjligheten att gå med vinst är en förutsättning för att vårdföretagare ska våga förverkliga sina idéer genom att starta eget, anställa fler medarbetare och utöka verksamheten. När fler aktörer tvingas konkurrera med varandra skapas drivkrafter att erbjuda hög kvalitet och tillgänglighet. Det kan vara ett sätt att få fler fasta familjeläkare. För Centerpartiet är det en självklarhet att exempelvis utnyttjade operationssalar kan hyras ut till privata läkarlag som specialiserat sig inom vissa områden.

Genom att använda lagen om valfrihetssystem, LOV, kan inflytandet öka över den vård som ges. Det kan även innebära en ökad trygghet för den vård man har behov av. Centerpartiet anser att det är viktigt att landstinget sluter avtal med ekonomiska ramar och tydliga mål för respektive verksamhet.

VÅRA FÖRSLAG

- Större ansvar till de olika verksamheterna inom landstinget.
- Hushålla med resurserna så att varje insatt skattekrona utnyttjas maximalt.
- Fler alternativa utförare som vårdgivare.
- Öka västmanlänningarnas självbestämmande genom att använda lagen om valfrihetssystem, LOV.

FAMILJEPOLITIK

Centerpartiets familjepolitik utgår från barnens och familjernas behov. Vår familjepolitik ger stöd för en trygg uppväxt för alla barn och ger föräldrar möjlighet att ta ansvar för barnomsorg och skola.

Föräldrar ska ha möjlighet att välja barnomsorg från flera olika utförare som uppfyller fastställda kvalitetskrav. Barnomsorgen ska ge utrymme för nytänkande och olika former av tjänster som passar den enskilda individens behov.

Den ekonomiska ersättningen ska ge alla en möjlighet att bli förälder. Det offentliga stödet ska nå alla barn. Centerpartiet vill därför förbättra och förenkla föräldraförsäkringen till en mer tydlig barn- och föräldraförsäkring. Med större fokus på barnet anser Centerpartiet att det också ska vara möjligt att fördela en del av föräldrapenningdagarna till fler närstående vuxna.

För oss är det viktigt att föräldrarna får möjlighet att vara föräldralediga. Vi vill därför utveckla föräldraförsäkringen med målet att få föräldrarna att dela mer lika på föräldraledigheten genom att använda ekonomiska drivkrafter. Centerpartiet vill därför fördubbla jämställdhetsbonusen så att fler föräldrar delar lika på föräldraledigheten.

VÅRA FÖRSLAG

- Föräldrar ska själva bestämma över sin föräldraledighet och val av barnomsorg.
- Stimulera föräldrar att dela lika på föräldraledigheten genom utökad jämställdhetsbonus.
- En del av föräldrapenningen ska kunna fördelas också till högst två ytterligare närstående vuxna.

FLER LIVSKRAFTIGA SMÅFÖRETAG SOM SKAPAR JOBB

Centerpartiet har en grundmurad tro på att utvecklingskraften finns i hela länet, givet att människor får rätt förutsättningar. Men livsvillkoren ser ofta olika ut, städer, tätorter, byar och landsbygd möter olika utmaningar även i Västmanland. För att Sverige och Västmanland ska må riktigt bra behöver människor i alla delar av landet och länet ha möjlighet att bidra.

Den snabba urbaniseringen är en stark global trend och över hälften av världens befolkning bor i städer. Urbaniseringen får stora konsekvenser. Det ser vi inte minst i Västmanland. Små bruksorter har drabbats särskilt hårt av den ekonomiska krisen. Människor på landsbygden och i småorter oroar sig för avfolkning, för nedläggningshotade skolor och för minskad service. Samtidigt finns en outnyttjad potential för en ökad sysselsättning och inflyttning, för detta spelar livskraftiga och växande småföretag en nyckelroll.

Infrastrukturen är en nödvändig faktor för människor och företag. Centerpartiet är pådrivande för bättre infrastruktur innehållande bättre vägar och järnvägar men också en utökad digital infrastruktur i hela länet. Sedan 2006 har vi satsat sammanlagt 2,5 miljarder på bredbandsutbyggnad, en viktig del av infrastrukturen för hela Sverige. En satsning som bland annat genom byalag kommit hela Västmanland till del för att inom snar framtid förse landsbygden med säkra och stabila uppkopplingar. För att utbyggnaden ska fortsätta och regeringsmålet, som innefattar att 90 % av hushållen ska ha tillgång till 100 Mbit/s år 2020, ska uppnås krävs mer satsningar. Därför har Centerpartiet och regeringen skjutit till mer pengar för bredbandsutbyggnad i det nya Landsbygdsprogrammet, totalt kommer ytterligare 3,25 miljarder kronor att satsas fram till 2020.

Vår infrastruktur måste göra det möjligt att pendla inom och mellan våra grannlän och där tidtabeller är planerade för att inte ha långa väntetider när man byter sträcka eller transportslag. Centerpartiet har varit pådrivande för en historiskt stor satsning på infrastruktur kommit på plats. Över 500 miljarder kronor kommer att satsas på underhåll och nyinvesteringar av järnvägar och vägar de kommande 12 åren. Ur västmanländsk synpunkt ser vi utbyggnad av E18 mellan Köping och Västerås som ett prioriterat område, både utifrån säkerhetssynpunkt men också för att minska restiderna i regionen. Över en miljard satsas på nätet av enskilda vägar, vilket är av särskilt stor betydelse för landsbygden. En utbyggd järnvägskapacitet i och runt Stockholm ger oss västmanlänningar en mer pålitlig tågtrafik under både sommar och vinter.

Med kortare restider och större pendlingsregion kommer både Västmanland och Sverige att växa.

Under de senaste åren har arbetslinjen återupprättats i Sverige. Människor med vanliga jobb och vanliga löner får behålla betydligt mer av sin inkomst idag jämfört med år 2006. Det handlar om mellan 1500 och 2000 kronor i månaden för löntagare. RUT-avdraget har gjort svarta tjänster vita, skapat nya jobb och ger familjer möjlighet att få avlastning i sin vardag.

Landets företag – stora som små - har fått lägre kostnader, enklare regler och bättre tillgång till kapital. Arbetsgivaravgiften för ungdomar upp till 23 år är idag en tredjedel så hög som innan alliansen tillträdde. Egenavgifterna har sänkts. Ett investeraravdrag har införts. Trenden har vänts när det gäller företagens kostnader för regelkrångel, som har minskat under vår tid i regeringen. Men mer behöver göras för att få fler människor på arbetsmarknaden. I Sverige är det småföretagen som är våra jobbskapare, här har fyra av fem nya jobb skapats. Därför är det viktigt att ansvarsbördor och regelkrångel fortsätter att reformeras. Centerpartiet vill därför lätta på företagens sjuklönekostnader och reformera högkostnadsskyddet för sjuklön till att gälla fler företag och från första sjukdagen.

Sverige har klarat den svåra globala finanskrisen bättre än många andra länder. Sveriges ekonomi är stark med en låg statskuld. En viktig grund till detta är det finanspolitiska ramverk som Centerpartiet var med och utarbetade på 1990-talet. Trots den internationella finanskrisen är resultatet att jobben har blivit fler i Sverige. 200 000 fler människor är i jobb jämfört med 2006.

Dessutom har många utlandsfödda kommit in på den svenska arbetsmarknaden. En stor del av de nya jobben har gått till personer som är födda i ett annat land än i Sverige. Det finns dock många utmaningar kvar som oroar oss. Uppåt en halv miljon människor är fortfarande i utanförskap, trots att fler har jobb. Det finns en tudelning i utanförskapet, mellan unga och medelålders, mellan utlandsfödda och inrikes födda och mellan lågutbildade och högutbildade.

Centerpartiet arbetar varje dag för att ge människor möjligheter att bo och arbeta i alla delar av landet. Grunden för detta är goda villkor för nya och växande företag på landsbygden, i mindre orter och i städerna.

I kommuner, landsting och regioner är arbetet med ett gott lokalt företagsklimat avgörande för jobben. Goda lokala och regionala förutsättningar är centrala för att företag ska kunna starta och växa. Att förbättra förståelsen och attityden för företagande lokalt och regionalt är en viktig pusselbit i att skapa ett bättre företagsklimat. Centerpartiet driver på i varje kommun för ett bra företagsklimat såsom, attraktiva möjligheter till etablering, enkla tillämpningar av regler och korta handläggningstider. Vi förväntar oss av länsstyrelsen att man har korta handläggningstider och goda samarbeten med kommuner för att samordna eventuell tillsyn.

VÅRA FÖRSLAG

- Gör det enklare att starta företag.
- Inför högkostnadsskydd för sjuklön som ger småföretag ersättning från första sjukdagen.
- Ta tillvara på landsbygdens outnyttjade potential.

TA BORT TRÖSKLARNÄ TILL ARBETSMARKNADEN

Sverige har fått fler i arbete. Men det är fortfarande svårt för många att få in en fot på arbetsmarknaden. Lagar och regler utgär främst från de som redan har jobb. Grundläggande för att skapa en bättre arbetsmarknad för unga är att skapa en modern, flexibel arbetsrätt som inte gynnar vissa grupper på andras bekostnad. Genom reformer som yrkesintroduktionsavtal (YA-jobb) och lärlingsprovanställningar kan trösklarna till arbetsmarknaden bli lägre. Detta är särskilt viktigt för alla de unga som idag inte har ett jobb att gå till.

Väl fungerande grundskola och gymnasium ger unga människor förutsättningar att klara arbetslivets utmaningar. Praktiska yrkeskunskaper behöver uppvärderas. Teoretisk utbildning står inte mot praktisk, båda är lika värdefulla. Det måste vara möjligt att komplettera sin utbildning om man inte vill välja mellan praktisk och teoretisk utbildning.

Lärlingsidén behöver stärkas. Att företagen utformar en praktisk utbildning med hög kvalitet som övergår i jobb, och får stöd med teori från skolan ger bra möjligheter till jobb och att lära på jobbet. Centerpartiet vill bredda YA-jobben, där unga lär sig på jobbet till lägre lön, till fler branscher och fler grupper som saknar jobb.

Kvaliteten och attraktiviteten inom lärlings- och yrkesutbildningarna på gymnasiet behöver stärkas. Yrkehögskolan behöver fler platser som matchar näringslivets behov. Även på kommunal nivå är det viktigt med nära samarbete med näringslivet så det blir möjligt att erbjuda bra bryggor till utbildningen.

En central fråga för en väl fungerande arbetsmarknad är en effektiv matchning och därmed förmedling av jobb. Den statliga Arbetsförmedlingen lider både av brist på effektivitet och brist på förtroende. Vi vill göra om Arbetsförmedlingen i grunden. Arbetssökande behöver få ökad makt att välja sin förmedlare genom en jobbpeng som följer den arbetssökande till den förmedling han eller hon väljer. Genom fler aktörer, ökad makt hos den enskilde och bättre matchning mellan arbetsgivare och arbetssökande kan fler få jobb.

I Västmanland ska arbetsförmedlingen ha ett nära samarbete med företagen, kommunen, landstinget och Försäkringskassan. Dels för att den enskilde inte ska ramla mellan stolarna och dels för att med gemensamma åtgärder och satsningar får fler jobb eller utbildning. "Jobba i Västerås" är ett bra exempel på detta som kan kopieras i fler kommuner i länet.

Utbildningen i Västmanland ska ha en hög nivå. Avgörande för ungdomar att få jobb är att man genomgått gymnasieutbildning. Förutsättningen för att klara gymnasiet sker genom att fler klarar godkänt i grundskolan. Centerpartiet driver på för att se till att det finns bra resurser till grundskolorna i länet.

Den högre utbildningen som i Västmanland utgörs av Mälardalens Högskola och Skogsmästarskolan är en viktig motor för den regionala tillväxten. Vi kan via högskolans utbildningar säkra upp kompetensförsörjning till vård, skola och skogsnäring samtidigt som näringslivet i länet har tillgång till välutbildad arbetskraft. Vi vill se mer samarbete mellan högskola och näringsliv för en bättre matchning gällande kompetensförsörjning samt utveckling

av innovationer oavsett om idén startar i företaget eller på högskolan. På det sättet gör vi västmanländska företag mer konkurrenskraftiga. För att stimulera samverkan anser vi att man bör väga in samverkansformer i det tilldelningskriterier som finns och som avgör hur stort statligt stöd som en högskola eller ett universitet får.

VÅRA FÖRSLAG

- Bredda YA-jobben till fler branscher.
- Reformera Arbetsförmedlingen och inför jobbpeng.
- Stärk samverkan mellan högskolan och näringslivet samt offentlig sektor.
- Ge ökade anslag till de högskolor/universitet som har ett aktivt samarbete med näringslivet.

LIKA MÖJLIGHETER

För Centerpartiet är det självklart att alla människor ska kunna delta i samhälls- och arbetslivet, oavsett om du har en funktionsnedsättning i form av ett fysiskt rörelsehinder, en medicinsk eller psykisk funktionsnedsättning.

Samhällsfunktioner ska vara lättillgängliga för alla. Det handlar om en fungerande färdtjänst och tillgång till arbetsmarknaden såväl som stadsplanering med gator, parkeringar, parker och det offentliga rummet. Kommuner och landsting har ett ansvar att tillgodose krav om tillgänglighet.

VÅRA FÖRSLAG

- Ta tillvara på handikapporganisationernas kunskaper vid planering och byggnation.
- Stödja samarbetet mellan länets kommuner, landsting och handikapporganisationer.
- Använda modern teknik för att anpassa arbetsplatser och offentliga miljöer.

KVINNOR OCH MÄN SKA HA SAMMA MAKT ATT FORMA SAMHÄLLET OCH SINA EGNA LIV

Vi arbetar strategiskt för att förändra strukturer, därför har vi som mål att få fler kvinnor i ledande positioner oavsett om det är i politiska församlingar eller i olika chefspositioner i landstinget. Vi uppmuntrar män att ta föräldradighet då bl.a. föräldradighet är starten på löneskillnader och möjlighet till karriär. Fler kvinnor i ledande positioner leder till att fler kvinnor får styrelseuppdrag.

Offentligt ägda bolag och styrelser ska ha som mål att ha minst 40 % av endera könet i styrelserna eller som ordförande.

Vi förutsätter och verkar för att fördelningen av offentliga medel som ex företagsfrämjande representerar andelsmässigt kvinnors respektive mäns företagande.

VÅRA FÖRSLAG

- Lika arbete ska ge lika lön.
- Offentliga bolagsstyrelser ska ha som målsättning att minst 40 % av endera könet ska finnas representerade.

INTEGRATION OCH MIGRATION

Alla människors lika värde och rättigheter är grunden för Centerpartiets politik. Därför är det självklart för oss i Centerpartiet att personer från andra länder ska ges samma möjligheter att komma in i och delta i samhälls- och arbetslivet, som den som är född i Sverige.

Nya kulturer berikar alltid ett samhälle, enligt vår syn. Men det händer inte av sig självt. För att ta tillvara nya människors kunskaper och synsätt krävs att stat, kommun och landsting tar ett stort ansvar tillsammans med det civila samhället. När människor kommer till Sverige från andra länder, ofta flyende från brinnande krigszoner, har staten tillsammans med kommuner och landsting ett stort ansvar för mottagandet av de nyanlända som vill bygga ett nytt liv i Sverige. Centerpartiet vill se ett fortsatt starkt samarbete mellan landets alla kommuner och Migrationsverket där grunden är att staten måste ta ett tydligt ekonomiskt ansvar så att alla kommuner har samma möjligheter att ta emot nyanlända flyktingar. Men det är också viktigt att Sverige och vår regering jobbar aktivt inom EU-området för att få en aktiv flykting- och migrationspolitik i hela EU. Alla EU:s länder har ett ansvar för de som kommer till EU och vill stanna här, därför behövs en mer likvärdig politik för att vi gemensamt ska kunna ge flyktingar möjligheterna att bygga sina nya liv i fredens Europa.

Den största outnyttjade potentialen som vi idag har i Sverige finns ofta bland de människor som flytt till Sverige. Det kan röra sig om läkare som kör buss, ingenjörer som bedriver närbutik eller sjuksköterskan som städar. Detta är enligt Centerpartiet slöseri med kunskaper och därför måste det bli lättare att tillgodoräkna sig sin utbildning från sitt hemland så att alla människor får möjligheten att praktisera sina kunskaper fullt ut även i sitt nya hemland Sverige. Att de människor med högre utbildning ändå hittar sin försörjning i andra näringar visar på en företagsamhet som Sverige och Västmanland inte har råd att låta gå förlorad.

Språk och jobb är de absolut viktigaste delarna för att vi ska kunna integrera nyanlända i vårt län. Med språk kommer ofta jobbomöjligheterna, men barriären däremellan måste överbyggas. Arbetsplatsen är ofta den naturliga scenen för att få praktisera det nya språket, men ges inte möjligheterna att komma till arbetsplatsen kommer språkkunskaperna automatiskt att stagnera. Centerpartiet vill att möjligheterna till praktik sätts in tidigare och att det sker i tät samverkan med närings- och föreningsliv i länets alla kommuner så att de får en naturlig koppling och hemvist i vardagen samtidigt som språkkunskaperna förbättras i kontakten med människor. Vi vill också att fler kommuner i länet jobbar aktivt med att hitta värdfamiljer eller mentorer för att ge immigranter ett starkare stöd. Det finns goda exempel både i länet och i landet som vi kan lära av för att förbättra mottagandet i våra kommuner.

VÅRA FÖRSLAG

- Staten ska ta ett större ekonomiskt ansvar för nyanlända fram till självförsörjning.
- Det måste bli lättare att validera sin utbildning från hemlandet.
- Alla kommuner i länet ska jobba aktivt med värdfamiljer/mentorskap för att förenkla nyanländas etablering på arbetsmarknaden och i samhället.

ETT HÅLLBART EUROPA BYGGS UNDERIFRÅN

Samarbetet i Europa är inte enbart en angelägenhet för statschefer och ministrar från EU:s 28 medlemsländer. Samarbetet i Europa gäller vardagen för 500 miljoner medborgare.

Ett grönt, öppet och hållbart Europa måste byggas underifrån. Samarbetet i Europa måste utgå ifrån människors vardagsliv och göra det möjligt att utöka samarbetet inte enbart mellan stater. Det handlar om vad vi gör i länets kommuner och i Landstinget Västmanland. Det handlar om vad som sker i alla de stora och små exportberoende företagen i Västmanland. Det handlar om hela civilsamhället med föreningsliv, folkbildning och lokalt engagemang som är själva grunden för ett demokratiskt och öppet samhälle.

EU och EU:s medlemsländer antog 2010 en tillväxtstrategi för de kommande tio åren; Europa 2020-strategin för en smart och hållbar tillväxt för alla. Vi vill att vi i Västmanland ska bli bättre på att ta vara på de möjligheter som EU-medlemskapet ger genom den fria rörligheten mellan medlemsländerna av varor, tjänster, personer och kapital. Vi vill stimulera ett utbyte mellan människor och stärka sammanhållningen mellan medlemsländerna.

Strukturfonderna är ett instrument för att styra tillväxt- och utvecklingsarbetet på lokal och regional nivå. Vi måste bli betydligt bättre på att nyttja denna möjlighet inom alla samhällssektorer.

VÅRA FÖRSLAG

- EU ska bli smalare men vassare, mindre detaljreglering av gurkor och mer samarbete för klimat och fri rörlighet.
- Landstinget och länets kommuner ska jobba aktivt med projekt och EU-stöd för att utveckla hela länet.

REGIONAL UTVECKLING

Centerpartiet företräder en närodlad politik som innebär att beslut skall fattas så nära människorna som möjligt. Därför tycker vi i Centerpartiet att folkvalda politiker bör få ansvara för den regionala utvecklingen i länet med omnejd. Landstinget har därför, med stöd från länets kommuner, ansökt om att få bilda en region och därmed överta detta ansvar från länsstyrelsen. Centerpartiet anser att den ansökan ska godkännas så att arbetet för tillväxt och utveckling samlas i länet.

I väntan på en regionbildning skall Landstinget Västmanland aktivt arbeta näringspolitiskt för att lägga grunden för tillväxt inom regionen. Arbetet ska syfta till att ge regionen det välstånd som behövs för att skapa ett samhälle som ger befolkningen en bra och effektiv samhällsservice. Som instrument i det arbetet har landstinget ALMI, som i samverkan med staten ger regionens företag stöd och möjlighet till utveckling. Därutöver ska landstinget genom direkt medverkan såväl internationellt, nationellt som inom regionen skapa kontakter som främjar regionens utveckling. Landstinget ska via den regionalpolitiska fonden stimulera nyföretagande och nytänkande. I det arbetet ingår ett aktivt stödande av kvinnligt företagande samt stimulansåtgärder för befintliga företag.

Centerpartiet vill på längre sikt se ett större regionalt ansvar och stödjer utvecklingen mot en större mellansvensk region i Mälardalen. En sådan utveckling innebär en decentralisering av beslutsprocesser samtidigt som det ger regionen ett kraftfullt instrument för dess utveckling. Hur den mellansvenska regionen ska utformas bör diskuteras i en aktiv dialog mellan de politiska partierna, näringslivet och i en folklig kontakt med den mellansvenska befolkningen.

I den regionala utvecklingen innefattas kraven om en bättre livsmiljö. Landstinget har inom sin kärnverksamhet stor kunskap som kan bidra till en bättre livskvalitet för regionens befolkning. Landstinget ska därför vidareutveckla det samhällsmedicinska kunnandet och delge alla instanser nya rön samt aktivt delta i samhällsutvecklingen. Detta arbete ska bl.a. vidareutvecklas i nära samråd med kommunerna.

Kompetensutveckling och utbildning av alla dess slag är en viktig del av en regions utveckling och förmåga att bibehålla marknadsandelar. Landstinget ska därför överblicka regionens utbildningsresurs och tillsammans med andra aktörer, skapa utvecklingsformer som är anpassade för regionens behov. I det arbetet ska hela regionen ses som en resurs.

En aktiv regional nivå skapar förutsättningar för bygdens utveckling. Arbete och välstånd ger såväl en bra folkhälsa som ett ekonomiskt underlag för vidareutvecklingen av vår gemensamma hembygd. Landstinget har därför, som aktör på den regionala nivån, ett stort ansvar.

VÅRA FÖRSLAG

- Stärk näringslivet för att skapa tillväxt i regionen.
- Bilda en mälardalsregion för att kunna flytta beslut från regering och riksdag, närmare dem som berörs.
- Utbildning och kultur ska stödjas och utvecklas för att stärka regionen.

KLIMAT OCH ENERGI

Länets kanske största tillgång är vår vackra natur. De öppna, böljande fälten, de gröna skogarna och de många rena sjöarna är själva sinnebilden av ett land med rika naturtillgångar. Centerpartiet vill göra det möjligt för människor att leva nära naturen och kunna ta tillvara på naturens resurser och glädjeämnen. Vi vet att livsmiljön nära människor är viktig. Det kan handla om en sådan enkel sak som att höra lite fågelsång medan man väntar på eller glädjen i att hitta svamp på mormors gamla svampställe.

Omställningen till ett långsiktigt hållbart samhälle pågår för fullt. Biobränslekonverteringen är på framfart, värmepumpar installeras, miljöbilar köps, energianvändningen effektiviseras och sopor sorteras. Men vi är ändå bara i början av en nödvändig omställning. Här har offentlig sektor ett stort ansvar för att skapa större efterfrågan och driva på utvecklingen av klimatvänliga och energieffektiva produkter och tjänster genom miljövänlig upphandling.

Centerpartiet verkar nationellt för att transportsystemet i Sverige ska bli helt fossilfritt inom en generation. Vi vill att kommuner och landsting i Västmanland omedelbart tar konkreta steg för att nå dit med sina verksamheter såsom kollektivtrafik, persontransporter med mera. På

nationell nivå verkar även Centerpartiet för en samordning mellan kommuner och regioner av laddinfrastruktur och tankställen för förnybara drivmedel.

Centerpartiet vill se många producenter av förnybar energi i länet. Vi vill göra Västmanland oberoende av fossila bränslen och ta vara på den kraft som finns lokalt. Centerpartiet anser att boende i närområdet av exempelvis vindkraftsparker ska erbjudas delägarskap för att ta del av den vinst som parkerna genererar. Småskaliga projekt som lokal värmeförsörjning med till exempel biobränsle, vindkraftverk och olika anläggningar för förnybar energiproduktion samtidigt som biogasproduktionen utökas. I Västmanland finns också Sveriges största solcellsanläggning. Det är viktigt att vi utvecklar och uppmuntrar en mångfald av energikällor. Därför vill vi att möjligheten att föra över överskottet från sin småskaliga energiproduktion till det allmänna elnätet utökas. Vi vill verka för ett enklare regelverk som ger lika möjligheter att föra över sitt överskott oberoende vem som äger elnätet.

Vi måste också använda energin smartare. Potentialen i energieffektivisering är enorm, i såväl industrin som i offentliga miljöer och hushåll. Länets kommuner och landstingets ambitioner att driva på klimatarbetet ska uppmuntras av staten och inte förhindras ställa höga miljökrav på exempelvis bostadsbyggande.

VÅRA FÖRSLAG

- Ta vara på regionens förutsättningar till förnybar energiproduktion och skapa ett fossilfritt Västmanland.
- Utöka möjligheterna att föra över egenproducerad el till det allmänna elnätet.

GRÖNSKA OCH DJUR I LIVSMILJÖN

Ett rikt djur- och växtliv berikar våra liv och bidrar till att naturen kan stå emot de påfrestningar som vi människor utsätter den för. Centerpartiet tycker att det är viktigt att kulturlandskapet bevaras med betade hagar, ängsmarker och väl brukade skogar. Generationer av jord och skogsbrukare har varsamt brukat marken och bidragit till unika naturvärden i vårt län. Dessa värden ska vi vara rädda om, oavsett om det sker i fortsatt privata brukanden eller andra avtal mellan stat och markägare.

Sverige behöver en strategi för en långsiktigt hållbar livsmedelsförsörjning. Centerpartiets målsättning är att öka livsmedelsproduktionen utan negativ påverkan på de mark- vatten- och ekosystem som produktionen är beroende av. Offentlig sektor ska gynna klimatomställningen genom att upphandla närproducerade råvaror i sin verksamhet. På detta sätt bidrar vi till öppna landskap, minskade transporter samt till nya arbetstillfällen på landsbygden.

Både människor och djur behövs på landsbygden, men den ena ska inte leva på den andres bekostnad. Därför anser Centerpartiet att det är viktigt att förvaltningen av vilt- och rovdjursstammarna sköts på regional nivå. Livskraftiga vilt- och rovdjursstammar är värdefullt för Västmanland, men stammarna måste kontinuerligt förvaltas så de ligger på en nivå som kan accepteras av berörda människor och näringar.

Grönområdena i våra tätorter ska värnas. Parker och stadsdelsskogar är viktiga andningshål och som uppmuntrar till vardagsmotion. Där kan våra barn hitta spännande lekplatser och skapa egna naturupplevelser. På våra sjukhus, omsorgsboende, förskolor och övriga offentliga miljöer verkar vi för att ta bort farliga kemikalier och hormonstörande ämnen för att uppnå en giftfri vardag.

VÅRA FÖRSLAG

- Värna det svenska kulturlandskapet med dess biologiska mångfald.
- Vilt- och rovdjursstammarna ska förvaltas regionalt.
- Offentlig upphandling ska alltid beakta klimat- och miljöaspekten oavsett om det handlar om livsmedelsråvaror eller inköp av mattor eller leksaker på förskolan.
- Grönområdena i våra tätorter ska uppmuntra till vardagsmotion och därför alltid värnas i detaljplaneringen.

KOLLEKTIVTRAFIK

Centerpartiet vill verka för en väl utbyggd kollektivtrafik i hela länet som gör det möjligt att bo, arbeta, studera och bedriva företag i hela länet. Kollektivtrafik av olika trafikslag subventioneras via skattsedeln därför är det viktigt att alla länsbor erbjuds en pålitlig kollektivtrafik. Centerpartiet anser att all kollektivtrafik snarast bör köras på förnyelsebara bränslen.

Västmanland är en del av Mälardalen som är en av Sveriges mest intensiva pendlingsregioner med Stockholm som den största motorn. Därför ser vi i Centerpartiet potential för hela länet i att tillsammans med våra grannlän jobba för att minska pendelkrånglet och korta restiderna. Här är trafiken till och från Stockholm på Mäljarbanan, Svealandsbanan och Dalabanan samt den regionala trafiken via Tåg i Bergslagen och UVEN – Uppsala-Västerås-Eskilstuna-Norrköping, viktiga transportstråk för att knyta ihop och bygga en stark arbetsmarknadsregion.

De samlade samhällssubventionerade persontransporterna bör samordnas så att utbudet blir effektivt och tillgängligt för alla länsbor.

Västmanland är ett sjölän med flera kommuner som har direktkontakt med Mälaren och där det är möjligt bör kollektivtrafik på sjön byggas ut.

Flygplatsen i Västerås är av regionalt intresse och bidrar till de jobbskapande verksamheternas utveckling både inom industri- och besöksnäring. Det är hela länets ansvar att bidra till att verksamheten på flygplatsen utvecklas och kan bidra till tillväxt och utveckling.

VÅRA FÖRSLAG

- Kollektivtrafiken skall vara väl utbyggd i hela länet och över länsgränsen.
- All kollektivtrafik drivs på förnyelsebara bränslen.
- Utveckla kollektivtrafiken på Mälaren.
- Hela länet ska ta ansvar för utvecklingen av Västerås flygplats.

TILLGÄNGLIGT KULTUR- OCH IDROTTLIV

Hela Västmanland ska präglas av en stark känsla av att det satsas på tillgänglig kultur och idrott utifrån flera aspekter. Den socioekonomiska aspekten innebär att alla ska ha råd att delta, den fysiska aspekten som berör tillgängligheten för personer med funktionsnedsättning samt den geografiska aspekten om kultur och idrott i hela länet. Tillgängligheten handlar både om att uppleva kultur och idrott men också att ha möjlighet att skapa själv.

KULTUR

Kulturen har sitt egenvärde men är samtidigt betydelsefull för ett hållbart samhälle. Kulturen bör också kunna ses utifrån ett välfärdsperspektiv. I kulturen kan vi lära oss att se saker ur olika perspektiv vilket i sin tur främjar både tolerans, förståelse, kreativitet och mångfald. Konst, kultur och bildning är civilisationens kärna. Där ryms våra samlade erfarenheter i mångfacetterad form där vi kan få förståelse för oss själva, varandra, vårt förflutna och vår samtid. En viktig kulturbärare är hembygdsrörelsen och det är viktigt för såväl kulturens bevarande som utveckling att det lokala hembygdsarbetet får fortsatta möjligheter att stärkas och utvecklas.

Influenser utifrån har i alla tider berikat oss i Västmanland liksom i övriga landet. Kulturen fungerar ofta som en brobyggare och bör också göra så i Västmanland. Mångfald i hela Västmanland handlar till stor del om att alla ska få chans att ta del av och vara med och skapa kultur. Ett kulturliv med rik mångfald och jämställdhet är också positivt för tillväxten, besöksnäringen och attraktionskraften. Centerpartiet ser vikten av det kulturella entreprenörskapet för att uppnå detta, och vill skapa bättre förutsättningar för kulturarbetare i hela länet.

För att alla i länet ska kunna tillgängliggöra sig kultur vill Centerpartiet ha en balans mellan satsningar på institutioner och det breda kulturlivet. Centerpartiet vill att hembygdsgränder runt om i länet används som aktiva kulturscener för att sprida kultur i hela länet. Det är också viktigt att stödja innovativa och nyskapande verksamheter och samarbeten såväl inom som utanför länets gränser. Tar vi tillvara på digitaliseringen och den nya informationstekniken kommer vi kunna skapa ny mötesplatser och nya utbyten som gynnar kulturens utveckling. Den framtagna kulturplanen är ett viktigt instrument för att regionalt kunna anpassa samhällets insatser efter det lokala behovet.

IDROTT

Vi har att förhålla oss till det faktum att många människor, i olika åldrar rör sig mellan olika kultur-, idrotts-, friluft- och fritidsområden. Därav vikten av samverkan mellan kultur och idrott. Kultur och idrott har det gemensamt att båda bevisligen är bra för hälsan samt är tillväxtfaktorer för det lokala samhället.

Idrottsrörelsen är totalt sett en av Västmanlands och landets absolut största folkrörelser och en viktig del i det Västmanländska civilsamhället. Idrotten skär tvärs igenom hela samhället och berör större delen av länets invånare och besökare. Ridsporten i Strömsholm är ett starkt fäste för hela hästnäringen i Sverige och här ser Centerpartiet ett behov av att från hela länet främja och utveckla den kompetens som finns där.

Exempel på delområden för idrotten som vi utifrån ett länsperspektiv aktivt bör lyfta fram, främja och stödja på många olika sätt är integration, friskvård, elitidrott, breddidrott, motionsidrott, handikappidrott, folkhälsa och jämställdhet. Idrotten bör också betraktas utifrån ett välfärds perspektiv.

VÅRA FÖRSLAG

- Arbeta för att en årlig utökad statlig satsning till samverkansmodellen (lokala och regionala kulturplaner) införs.
- Arbeta för ett tillgängligt kultur- och idrottsliv i hela länet, bland annat genom stöd till samlingslokaler så att mötesplatser finns tillgängliga för föreningslivet.
- Förbättra förutsättningarna för bibliotek att erbjuda utökade möjligheter för e-böcker.
- Utveckla ett vitalt, regionalt musik- och teaterliv.

IDEELLA SEKTORN – EN FÖRUTSÄTTNING FÖR ÖKAD VÄLFÄRD OCH DEMOKRATIUTVECKLING

Samspelet mellan de ideella, offentliga och privata aktörerna i Västmanland är en grundförutsättning för vårt demokratiska samhällssystem ofta benämnt som den sociala ekonomin. Vi ser vikten av att människor möts och organiserar sig för att påverka vårt samhälle och Centerpartiet möter framväxande engagemang i nya föreningar och rörelser med stor öppenhet och nyfikenhet. Västmanlänningarnas möjlighet till delaktighet och inflytande i det demokratiska samhället är avgörande för att vi ska ha både råd och möjlighet att utveckla och bibehålla vår välfärd. Det ideella engagemanget i länet är stort och ofta en förutsättning för att allt som behöver göras i länet blir gjort. Hur skulle vårt län se ut utan idrottsrörelsen, kulturföreningarna, handikapprörelsen för att nämna några få?

Centerpartiet anser att den ideella sektorns fria och frivilliga arbete ska ges ökad betydelse och erkännande och samspelet mellan det offentliga, privata och ideella ska tydliggöras och tas tillvara på ett bästa sätt. Den ideella sektorn får aldrig ses som lösningen på välfärdens frågor utan ska vara ett komplement till det offentliga och privata.

VÅRA FÖRSLAG:

- Varje kommun ska ta fram ett handlingsprogram för hur den ideella sektorn ska få ökat utrymme i samhällsutvecklingen.
- Landstinget ska utarbeta en strategi för hur den privata och ideella sektorn kan samspela med den offentliga verksamheten.

FOLKBILDNINGEN EN FÖRUTSÄTTNING FÖR DET LIVSLÅNGA LÄRANDET

Folkbildningen med studieförbunden och folkhögskolorna är idag en nyckelresurs för att minska utbildningsklyftorna i samhället och synliggöra mångfaldens potential. Via folkbildningen finner människor vägar ut ur utanförskap, till delaktighet, egenmakt, kompetens och jobb. Folkbildningen erbjuder möjligheter till etablering och delaktighet för nya svenskar och nationella minoriteter. Folkbildningen i länet ska vara tillgänglig för alla, och särskilt för dem som mött hinder i andra utbildningsformer och eller har funktionsnedsättning. Länet studieförbund och folkhögskolor erbjuder möten som bygger sammanhållning och respekt

mellan Västmanlänningarna oavsett bakgrund och bidrar till en bättre folkhälsa och ökad digital delaktighet. Centerpartiet ser också folkbildningen som en tydlig kraft mot antidemokratiska tendenser i länet. Folkbildningen är garanten för att människor har möjlighet till bildning under hela sitt liv. Folkbildningen har idag också en stor betydelse för kulturlivet i länet både vad gäller att själv skapa kultur men också att vara arrangör av kulturupplevelser i hela länet. Studieförbunden är en viktig arrangör för olika teatrar, musikupplevelser, film med mera på mindre orter och därmed en viktig kulturbärare för hela länet och är också jobbskapare för kulturutövare

VÅRA FÖRSLAG:

- Landstinget och kommunerna ska se över hur ett ökat samarbete med folkbildningen kan bidra till minskade bildningsklyftor, minskat utanförskap, skapa innovativa metoder för nya svenskar att nå etablering och delaktighet i samhället.
- Ge folkbildningen ökad betydelse för att bli en arena för kulturupplevelser genom att både skapa kultur och få kulturella upplevelser även på de mindre arenorna som bygdegårdar, folkets hus m.m. i hela länet.
- Arbeta för att landstinget och länets samtliga kommuner arbetar för att hitta likartade anslagssystem som tar hänsyn till statens anslag till folkbildningen för att få en större genomslagskraft och möjlighet för folkbildningen att utvecklas.

SJUKVÅRDSPROGRAM

VÄSTMANLÄNNINGENS VÄG GENOM VÅRDEN.

Centerpartiet strävar efter en välfärd som utgår från den enskilde människans behov. Den ska omfatta och finnas tillgänglig för alla. Rätten till inflytande över den vård och omsorg som ges måste gälla såväl unga som gamla, friska och sjuka. Välfärdens huvudsyfte är att garantera trygghet och likvärdiga förutsättningar trots att människors behov kan se olika ut.

En framgångsfaktor för en bättre vård är att stärka patientens roll. Centerpartiet anser, i enlighet med vad Patientmaktsutredningen föreslår, att patienten ska få en lagstadgad rätt till tydlig information om sitt hälsotillstånd och vilka metoder för vård och behandling som finns samt inom vilken tid vården kan ges.

Samhällets stöd och hjälp till människor ges idag av olika aktörer. Individen skall vara i fokus och det är nödvändigt, såväl ur den enskildes perspektiv som för samhället, att det finns en helhetsbedömning. Att jobba utifrån en helhetssyn är viktigt och det görs genom förbättrad samverkan mellan t.ex. landsting och kommun, Försäkringskassan och arbetsgivare.

I Västmanland är det familjeläkarverksamheten som är den breda basen. Dit vänder vi oss när vi drabbas av problem med vår hälsa. Där skall det finnas kompetens för problem både med vår fysiska och psykiska hälsa. För att skapa en bättre närsjukvård för alla västmanlänningar är samverkan och samarbete a och o. För att få en obruten och kvalitativ vårdkedja behövs ett tätt samarbete mellan familjeläkarverksamheten, specialistvården, slutenvården och kommunen. Här vill Centerpartiet lyfta arbetet med aktiv hälsostyrning. Aktiv hälsostyrning innebär att en specialutbildad sjuksköterska eller så kallad patientlots håller regelbunden kontakt med en svårt sjuk patient samt hjälper denne att få rätt vård och stöd. Patientlotsen ska utgå från

vårdcentralen och ansvara för att patienten kommer vidare i vårdkedjan där det behövs. Lotsen ska även ansvara för kontakten mellan kommun och landsting vid behov. På samma sätt som vi vänder oss till familjeläkaren med medicinska frågor ska vi kunna vända oss till patientlotsen för att få stöd och hjälp med vår väg genom vården.

Den demografiska utvecklingen i Västmanland pekar på en allt äldre befolkning. Detta kommer ställa stora krav på såväl kompetens som vårdplatser inom geriatrik³ och därför ser vi ett behov av att utveckla våra geriatriska enheter.

Genom ett tätare samarbete mellan kommunens hemsjukvård, primärvården och specialistvården kan många av dagens återinläggningar förhindras. Centerpartiet ser gärna att fler samverkansprojekt rörande mellanvårdsplatser etableras i samarbete mellan landstinget och kommunerna.

Centerpartiet verkar även för goda relationer med angränsande landsting för att underlätta för de människor som vill söka vård över länsgränsen. De som arbetar på annan ort vill kanske ha sin familjeläkare där och då ska inte en länsgräns vara något problem.

VÅRA FÖRSLAG

- Stärk patientens roll och delaktighet i vården.
- Inrätta mellanvårdsplatser för hela landstinget.
- Utveckla landstingets geriatriska enheter.
- Inrätta patientlotsar som hjälper människor genom vårdkedjan.

TRYGGHET OCH KVALITET I VÅRDEN

Hälso- och sjukvården ska vara tillgänglig för invånare i hela länet. Avstånd och gränser ska inte medföra skillnader, all vård som ges ska präglas av hög kvalitet och utgå från individens behov.

Centerpartiet ser gärna att det är fler utförare av vården än landsting och kommun. Vi ser att när fler aktörer finns driver det arbetet med kvalitet, tillgänglighet och metoder framåt och det leder till förbättringar för den enskilde.

Landstinget som huvudman för hälso- och sjukvården skall föra en aktiv dialog med andra huvudmän och vårdgivare för att kraftsamla samhällets resurser för att kunna erbjuda invånarna den allra bästa vården.

Vården skall vara lättillgänglig och ges inom rimlig tid. De som blivit ordinerade en operation ska inte behöva vänta mer än tre månader. Om detta inte kan ske skall Landstinget Västmanland i samråd med den vårdbehövande erbjuda operation på annan plats. Centerpartiet vill därför inrätta vårdgarantikontor.

När olyckan är framme så skall vården finnas tillhands. Behovet av snabb vård vid olyckshändelser, hjärtinfarkter och andra sjukdomstillstånd är stort. Västmanland är ett stort län och många människor lever på landsbygden vilket kräver mycket hög standard på

---

³ Geriatrik är läran om åldrandets sjukdomar.

ambulansverksamheten. För att ambulansen ska kunna nå alla människor behövs det också ett bra vägnät i hela länet.

En av grundpelarna inom sjukvården är en helhetssyn på patienten. Idag sker många ingrepp polikliniskt vilket innebär att man åker hem samma dag som man har fått sin operation. Vi ligger överhuvudtaget kvar kortare tid på sjukhuset. Detta ställer högre krav på att man tillsammans med anhöriga, kommunen eller annan vårdgivare gör en vårdplanering utifrån patientens situation och behov. Vid en vårdplanering kan även patientlots medverka. Att använda den teknik som finns för t.ex. videokonferenser bör utnyttjas.

Centerpartiet ser också vikten av den goda måltiden som en del av behandlingen om du blir sjuk. En god måltid ska ge dig näring och förutsättning att klara av den medicinska behandlingen som ges. Den skall serveras på ett trevligt sätt och omgivningen är nog så viktig för att ge en positiv upplevelse.

Landstingets it-system måste förbättras så att mer tid kan ägnas åt patienten och inte till krångliga datajournalssystem. Målet är att primärvård och sjukhusvård ska ha samma journalssystem. Projektet ” En patient – en journal” vilket innebär att all information om patienten finns tillgänglig på ett ställe är snart genomfört och nästa steg blir att den enskilde patienten ska kunna ta del av sin journal via nätet. Detta ger patienten en större delaktighet i sin egen vård vilket är en framgångsfaktor för att vården skall bli bra.

Att få välja själv var man ska vårdas i livets slutskede är självklart för oss i Centerpartiet. Om man vill vara hemma ska det vara möjligt, och det ska även vara möjligt att få sin vård på de olika sjukhusen i länet. Samverkan med kommunerna ska också ske så att de som finns på vårdboenden ska kunna vara kvar där sin sista tid.

Utvecklingen av ny teknik och nya metoder för att bedriva vård och omsorg ska uppmuntras. Vi tror att det kan ge människor möjlighet att få tillgång till vård även om man inte bor i en stad eller tätort. Att utforma och använda sig av mobila lösningar ser vi som en naturlig del i framtidens vård. Vi vill utöka dagens arbete med mobil familjeläkare, MOFFA. Bland annat vill Centerpartiet att den mobila enheten mer frekvent och i förebyggande syfte ska uppsöka äldre sjuka i deras hemmiljö. På detta sätt kan antalet inläggningar på vårdavdelningar motverkas, som ofta är väldigt påfrestande för den äldre dessutom avlastas såväl ambulans, akutsjukvård som avdelningarna på sjukhusen.

Centerpartiet vill förstärka patientsäkerhetsarbetet. Att människor avlider eller blir funktionsnedsatta på grund av misstag inom vården kan vi inte acceptera utan vi arbetar för en Nollvision – ingen skall skadas av vården.

VÅRA FÖRSLAG

- Tillgång till Hälso- och sjukvård ska vara likvärdig i hela länet.
- Verka för att vi får fler utförare av hälso- och sjukvårdstjänster.
- Den goda måltiden ska vara en självklarhet på våra sjukhus.
- Möjliggör vård på distans med ny teknik.
- Förstärk patientens säkerhet genom att arbeta för en Nollvision.
- Inrätta vårdgarantikontor.

FOLKHÄLSA

Människors lika rätt och värde är utgångspunkten för ett målmedvetet folkhälsoarbete. Alla länsbor ska utifrån sina förutsättningar ges möjlighet att på lika villkor delta i det arbetet.

Landstinget ska uppmuntra och stödja insatser som främjar hälsa och bistå befolkningen i dess strävan att leva sunt och att vårda sin kropp.

Vårt mål är ett långsiktigt och heltäckande folkhälsoarbete som kräver att individen och hälsan sätts i ett större sammanhang och att man hittar tvärförbindelser mellan samhällets olika insatser. Som en del i detta måste också vård och omsorg hänga samman i bättre fungerade kedjor, för att undvika att människor hamnar i kläm. Ett samhälle som i högre grad är anpassat efter hur människors välbefinnande kan främjas är därför en viktig del i en hållbar utveckling.

Folkhälsa ska genomsyra hela samhällsarbetet och får aldrig vara en isolerad verksamhet. Varje beslut som tas ska förankras i ett folkhälsoperspektiv på samma sätt som de ska förankras i ett jämställdhets- och miljöperspektiv. Beslutsfattarna måste alltid vara medvetna om vad det har för betydelse för folkhälsan. Ett beslut ska alltid föregås av en folkhälsoprövning genom att en folkhälsokonsekvensbeskrivning görs och ska följas upp för att se om effekten var den förväntade. Idén med "Hälsoekonomiska bokslut" är värd att pröva i många fall.

Landstinget ska intensifiera sitt arbete med att kartlägga riskfaktorer för att minska behovet av sjukvård och främja friskfaktorer som gör att länets invånare mår bra.

Centerpartiet menar också att det måste finnas ett tydligare folkhälsoperspektiv i den kommunala planeringen och att landstingets kunskaper bör tillvaratas bättre, till exempel som remissinstans.

Folkhälsoarbetet ska ha förankring i barn och ungdomars uppväxt miljö där föräldrarna har huvudansvaret. Att lära sig vikten av rätt kost och bra motionsvanor är en god grund för barn att kunna behålla en god hälsa i ett vuxet liv.

Ungdomsmottagningarna i länets alla kommuner är en viktig resurs för att ge ungdomar stöd på rätt nivå. På samma sätt har mödravården en unik möjlighet att bli centrum för den del av folkhälsoarbetet som är specifikt för kvinnor.

Barnvårdscentralerna på länets vårdcentraler har även en viktig roll i folkhälsoarbetet och i förlängningen samarbete och samverkan med skolhälsovården.

Familjecentraler har visat sig vara en bra verksamhet för att på ett tidigt stadium uppmärksamma familjer med särskilda behov av stöd och hjälp. Samtidigt fyller familjecentralerna en viktig funktion genom att ge alla barnfamiljer en naturlig samlingsplats med olika typer av serviceinsatser från kommuner och landsting.

Viktigt i nuläget är att följa upp arbetet på länets fyra befintliga hälsocenter.

Centerpartiet vill införa program med hälsosamtal för alla 40-, 50- och 60-åringar med Västerbottenmodellen som förebild. Landstinget måste bli bättre på att stötta människor att genom livsstilsförändringar behålla hälsan längre upp i åren och förbättra tryggheten i vården och omsorgen om de allra svårast sjuka. Centerpartiet anser att människor måste få bättre

verktyg och stöd för att själva kunna påverka sin hälsa. Enligt Socialstyrelsen beror minst 20 % av den totala sjukvårdsbördan i Sverige på ohälsosamma levnadsvanor. Hälsosamtalen kan innehålla motiverade samtal och stöd, screening för olika hälsotillstånd men också lyfta vikten av motion, nutrition och sömn. Utgångspunkten är att hälsosamtalen ska utformas efter individens behov och önskemål. Centerpartiet föreslår också att ett äldrehälsovårdsprogram införs med förebyggande arbete för äldre.

VÅRA FÖRSLAG

- Hälsokonsekvensbedömningar bör föregå alla politiska beslut.
- Folkhälsoarbete skall genomsyra all verksamhet och strategisk utveckling.
- Införa hälsosamtal för 40-, 50- och 60-åringar enligt Västerbottenmodellen.

PSYKIATRI

Alltsedan 90-talet har den psykiska ohälsan försämrats runt om i landet och numer är psykisk ohälsa en vanlig orsak till sjukskrivningar, inte minst bland kvinnor mitt i livet. Det har medfört att psykiatrin under flera år inte har kunnat möta de efterfrågade behoven.

Att snabbt kunna få hjälp vid behov av psykiatrisk vård är därför viktigt. Primärvården spelar en viktig roll och därför behöver den psykiatriska kompetensen vid varje vårdcentral förstärkas. Många människor söker idag hos sin familjeläkare eller vårdcentral för åkommor som i grunden är av psykisk karaktär. Det är angeläget att dessa vårdsökande får ett kompetent bemötande.

Om primärvårdens hjälp är otillräcklig ska patientens behov av vård tillgodoses av vuxenpsykiatrin. Öppen specialiserad psykiatrisk vård ska finnas i hela länet i form av öppenvårdsmottagningar, behandlingshem, särskilda krisboplatser och rehabilitering. Antalet ST-tjänster inom psykiatri ska ökas för att klara det personalbehov som finns. Mobila vårdteam kan ytterligare säkerställa tillgängligheten till likvärdig vård. Individuella vårdplaner ska upprättas för varje patient inom psykiatrivården.

Vid rättspsykiatriska avdelningen i Sala finns idag fyra vårdavdelningar med totalt 53 vårdplatser. Målet för verksamheten är att patienten ska återvända till sin hemmiljö och där leva ett liv utan återfall i brottslighet. För att detta ska lyckas är det viktigt att patienten ges möjlighet till såväl behandling och vård, som hjälp med att skapa dagliga och strukturerade aktiviteter. Med en ny, modern anläggning som inkluderar avdelningskök, skolverksamhet, snickeri och gym borde varje patient ges de förutsättningar som krävs för ett vanligt liv. Att ges möjlighet att laga sin egen mat borde vara en självklarhet för de patienter som vistas i rättspsykiatrin.

Allt fler barn och unga drabbas av psykosomatiska symptom som oro och nedstämdhet, sömnbesvär, trötthet och huvudvärk. Orsakerna till att många unga personer tycks må dåligt kan bota i en rad faktorer, såsom ökade krav på prestationer, dålig självkänsla, problem inom familjen, mobbning, problem med droger, bostadsbrist och ökad arbetslöshet. Såväl barns som vuxnas psykiska hälsa har också koppling till möjligheten att få känna sig behövd och delaktig i ett sammanhang. Den ökande psykiska ohälsan bland barn och unga bör särskilt uppmärksammas och kraftfulla insatser är nödvändiga.

En grundförutsättning för att minska den psykiska ohälsan är att vuxna personer som finns nära barn och unga tar ansvar för att uppmärksamma dem som far illa och mår dåligt. Här krävs bättre samverkan mellan flera aktörer, såsom socialtjänst, skola, elevhälsa, barn- och ungdomshälsan och BUP. Inrättandet av särskilda familjecentraler kan också vara ett stöd i arbetet. En annan viktig del är det förebyggande arbetet, där bland annat nolltolerans mot mobbing ingår.

VÅRA FÖRSLAG

- Öka antalet ST-tjänster inom psykiatri för att klara det personalbehov som finns.
- Individuella vårdplaner ska upprättas för varje patient inom psykiatrivården, såväl i barn- och ungdomspsykiatri, vuxenpsykiatri och rättspsykiatri.
- Ökad samverkan mellan kommun och landsting, via bl.a. skola, elevhälsa, socialtjänst, barn- och ungdomshälsan samt barn- och ungdomspsykiatri (BUP).
- Öka tillgången till vård för varje individ som vårdas på Rättspsyk.

HABILITERING

Habilitering omfattar den verksamhet som riktar sig mot personer med varaktiga funktionsnedsättningar. En helhetssyn som omfattar varje individs behov och önskemål ska vara grunden för verksamheten. Det är viktigt att stimulera det friska och arbeta förebyggande. Målet är att öka självständigheten och livskvalitén för personer med funktionshinder.

Det ska finnas tydliga habiliteringsplaner för varje individ som är inskriven på landstingets Habiliteringscentrum och i dessa planer ska det framgå vilket behov som individen har och hur detta behov ska tillgodoses. Samarbetet med andra aktörer och vårdgivare ska utvecklas.

Habiliteringsinsatserna ska vara lika goda för såväl barn, ungdomar och vuxna. Var du bor i länet ska heller inte vara avgörande för de möjligheter du har till råd, vägledning och stöd. Det innebär att det ska finnas tillgång till bland annat logoped, sjukgymnastik, bassängträning och andra insatser oavsett bostadsort.

VÅRA FÖRSLAG

- En habiliteringsplan ska upprättas för varje individ som är inskriven vid Habiliteringscentrum. Planen ska upprättas i samråd med den enskilde och planen ska följas upp kontinuerligt.
- Habiliteringsverksamheten ska vara behovsstyrd och utgå från delaktighet.
- Införa fritt vårdval för habiliteringsverksamheten.

REHABILITERING

En god hälsa är av största betydelse för ett gott liv för individen men även viktigt för att hela samhället ska fungera. Alliansregeringens satsning på rehabiliteringsgarantin är ett steg i rätt riktning. Att ge människor makt över sitt liv är viktigt och därför vill vi arbeta för fortsatt och utvecklad rehabiliteringsgaranti som ger råd, stöd och aktiva insatser efter behov.

Det är viktigt att rehabiliteringsinsatserna sätts in snabbt och att varje person får en individuell rehabiliteringsplan och ges möjlighet att aktivt delta i rehabiliteringsprocessen. För att kunna få

en snabb rehabilitering anser Centerpartiet att alla ska ha rätt till remissfria besök. Patienten ska själv kunna välja det som han/hon anser vara bäst, till exempel naprapat, kiropraktor eller sjukgymnast. Dessa är legitimerade och kan avgöra om behandlingen är tillräcklig.

Hjälpmiddel har stor betydelse för rehabiliteringen och där har landstinget tillsammans med kommunerna ett stort ansvar att se till att de personer som har behov av hjälpmedel får sitt behov tillgodosett så att de kan förbättra sin funktionsförmåga och att uppnå en bra livskvalitet.

Rehabilitering främjas av grön terapi och det är viktigt med nära tillgång till natur, Rehabiliteringsträdgårdar och även växtodlingar inomhus. Detta kan påskynda tillfrisknandet. Centerpartiet vill utveckla den gröna terapin.

VÅRA FÖRSLAG

- Den enskilde ska ges inflytande över den egna rehabiliteringsprocessen
- Patienten ges rätt till remissfria besök hos sjukgymnast, naprapat och kiropraktor.
- Införa fritt vårdval för rehabilitering
- Införa utbildning för afatiker vid Tärna Folkhögskola.
- Utveckla möjligheterna till grön terapi.

FOLKTANDVÅRD

Centerpartiet anser att folktandvårdens främsta mål ska vara att invånarna i Västmanland har en god tandhälsa. Munnen är en del av kroppen och munvården bör i större grad likställas med övrig vård, En väl decentraliserad organisation för tandvården är en förutsättning för att alla skall ges den möjligheten på lika villkor.

Barn- och ungdomstandvård ska bedrivas på ett sätt så att kvalitén garanteras. Ett tandvårdsprogram bör finnas på samma sätt som familjeläkarprogrammet. Vi är öppna för alternativa driftsformer, det viktiga är att framtaget tandvårdsprogram följs. Tandvård för barn och ungdomar skall också erbjudas på ett sådant sätt att den stimulerar till fortsatt tandvård även efter uppnådda 19 år. En fri undersökning vart annat år skall erbjudas vid åldern 20-26 år.

Tandreglering skall tillhandahållas när medicinska behov finns av såväl fysisk som psykisk art. Däremot skall tandreglering av ren skönhetskaraktär erbjudas mot ersättning och i mån av tid. Tandvårdsprogrammet bör på sikt omarbetas för att även omfatta ersättning för tuggtänder. Vuxentandvården skall bedrivas marknadsmässigt och ses som en marginaleffekt vid sidan av övrig tandvård. Ambitionen skall vara att vuxna skall få möjlighet till regelbundna undersökningar, förebyggande åtgärder och hälsobevarende tandvård. Tandvård för boende i särskilda boendeformer och människor i livets slutskede skall erbjudas.

Specialisttandvården i Västerås ska bedriva sin verksamhet så att den bidrar till vidareutveckling av länets tandvård. Det gäller såväl informationsmässigt ut till tandvården som via utbildning av specialisttandläkare.

VÅRA FÖRSLAG

- Fri undersökning vartannat år skall erbjudas till alla mellan 20 och 26 år.
- På sikt utöka tandvårdsstödet skydd, förutsatt att det ekonomiskt utrymme finns.
- Att forskningen om odontologi skrivs in i Tandvårdslagen på motsvarande sätt som i hälso- och sjukvårdslagen.

PERSONALPOLITIK

En god och långsiktig personalpolitik vinner både personal och patienter på. Under de kommande åren kommer en stor generationsväxling med många pensionsavgångar att märkas av i landstingets verksamheter. Därför är det viktigt att landstinget jobbar aktivt med att vara en attraktiv arbetsgivare. Centerpartiet vill att anställda inom Landstinget Västmanland är stolta över sitt jobb och sin arbetsgivare, därför är arbetet med arbetstillfredsställelse, delaktighet och trivsel viktigt att det fortsätter. Lika lön för likvärdigt arbete är också en viktig fråga för att attrahera ny arbetskraft och en självklarhet för Centerpartiet.

Regelbundna personalenkäter för landstingsanställda är ett sätt att mäta trivsel och tillfredsställelse i arbetet. Åtgärder som bidrar till att höja statusen på vårddyrket är att erbjuda heltidstjänster med rätt till partiell tjänstledighet, ge möjlighet till individuella arbetstider, kontinuerlig utbildning för all vårdpersonal, att främja alternativa driftsformer och ge rätt till fortbildning.

Landstinget behöver jobba aktivt för att skapa en god arbetsmiljö och bra arbetsvillkor. Som arbetsgivare har landstinget ansvar för att förebygga ohälsa för personalen. En tydlig målsättning för landstinget bör vara att vårdpersonal ska få vara ledig två av tre helger. En god arbetsmiljö kräver även ett gott ledarskap, en tydlig organisation för landstingets verksamheter lägger en god grund för ett starkt ledarskap.

VÅRA FÖRSLAG

- Fler ska ges möjlighet att arbeta heltid.
- Genomföra personalenkäter regelbundet.
- En välfungerande samverkan med de fackliga organisationerna.
- Inrätta utbildningsanställningar till specialistsjuksköterska.
- Minska användandet av hyrpersonal.

FÖREBYGGANDE MILJÖARBETE

Landstingets miljöprogram från 2013 innehåller fler utmaningar och bra målsättningar för landstingets egen verksamhet. Utvecklingen inom området går dock väldigt snabbt varför det är viktigt att målsättningarna kontinuerligt följs upp och att programmet uppdateras vid behov. För de mål som har uppnåtts skall nya konkreta mål tas fram. De mål som inte uppnåtts måste angripas på ett nytt och aktivare sätt. Centerpartiet anser att det är viktigare att följa upp och uppdatera miljöprogrammet kontinuerligt än att göra en certifiering.

Faktorer som miljöpåverkan och samhällsbyggnad spelar stor roll för hur människor mår. Luftföroreningar och miljögifter påverkar människors hälsa och därför är det viktigt att

landstinget tar sitt ansvar för att minska utsläpp och vidta åtgärder för att bidra till en hållbar framtid.

Miljökompensering är en enkel åtgärd som kan göras för att minska landstingets miljöfotavtryck. Att införa LED belysning är ett annat sätt att öka takten för att uppfylla delar av miljöprogrammets mål gällande energianvändning.

För Centerpartiet är det självklart att landstinget ska ställa samma krav vid upphandling av livsmedel som de krav som svensk matproduktion har att rätta sig efter. Att följa miljöstyrningsrådets upphandlingskriterier är då till stor hjälp.

VÅRA FÖRSLAG

- Landstinget ska följa Miljöstyrningsrådets upphandlingskriterier vid upphandling.
- Landstinget ska ställa etiska krav vid upphandling.
- Miljökompensera för att minska landstingets miljöfotavtryck.